

Un om care a luptat permanent pentru a demonstra că în stânga Nistrului trăiesc români

În după-amiaza unei zile de la începutul lunii martie 1958, nu am avut ore la facultate și m-am hotărât să merg la Biblioteca Universitară înainte de a merge la cămin. Am găsit un loc liber, chiar în fața celui care, ca de obicei mi se adresa: Ce bucurie că-mi văd prietenul! Nu putea fi decât minunatul om, care, ori de câte ori mă vedea, îmi zâmbea blând și încurajator spunându-mi: nu te lăsa, dar ai grijă de sănătate, universitarul Alexandru Husar (l-am evocat în numărul 68 al revistei, din martie-aprilie 2021). Mi-a mărturisit că lecturează niște documente, legate de istoria românilor vitregiți, trăitori în Uniunea Sovietică, între Nistru și Bug. Mai precis, despre un mare patriot, Smochină. Auzind numele, oarecum neobișnuit pentru mine, am zâmbit și nu am mai continuat discuția, chiar dacă i-am văzut fotografia, care semăna cu a lui Ion Agârbiceanu, pe care îl cunoscusem, dar mi-am dat seama că nu era el. Având un program supraîncărcat la facultate, rareori îmi mai aminteam despre acest personaj, dar parcă ceva m-a îndemnat să aflu mai multe, ani de-a rândul.

Ca un făcut, după evenimentele din decembrie 1989 au început să apară diverse articole și relatări despre cel care a fost, savantul patriot, Nichita Smochină, personalitate reprezentativă a românilor de pe malul stâng al Nistrului, istoric, publicist, jurist, etnolog, sociolog, folclorist și chiar etnograf. Nichita Smochină s-a născut la 14/27 martie 1894, în satul Mahala (astăzi fiind o suburbie a orașului Dubăsari), plasa Lunca, județul Tiraspol (în acea vreme aparținea Rusiei - guvernoratul Kherson), într-o familie înstărită, descendenți ai răzeșilor români din Moldova, cu origini maramureșene (!?). După propriile mărturisiri, pe malul stâng al Nistrului era împământenită o numeroasă și înfloritoare comunitate românească. Tatăl său nu cunoștea limba rusă (și ca el erau mulți români), dar datorită calităților sale de bun organizator și împăciuitoare, care rezolva cu mult tact și înțelepciune problemele sociale, a fost staroste (primar) timp de 20 de ani, al satului.

Mama sa, Anghilina (născută Mircea), era o femeie credincioasă, care respecta întru totul tradițiile străbune românești, iar când venea vorba de soțul ei spunea românul meu. Copilului, în familie i se spunea Vlaicu și a învățat să citească rusește, mai întâi la școala bisericească din sat cu dascălul Barcaru, din ceasloave și memora rugăciunile. A fost un elev scripitor, având colegi români, printre care Bălan Ștefan, Ciurea Arhip și Carp Mircea, devenind ulterior luptători neînfricați pentru cauza românească. 15 Mai târziu, în cercetările sale, a urmărit proveniența românească în acest teritoriu, care datează din Evul Mediu (în jurul anilor 1650), datorită migrației și instalarea țăranilor moldoveni în această zonă, care a devenit patria sa.

Migrația, conform afirmației sale, s-a produs în două etape importante. Prima etapă s-a desfășurat în timpul domniei lui Duca Vodă (prințul Moldovei George Duca), la sfârșitul secolului al 17-lea, a doua etapă în timpul împărătesei ruse Ecaterina cea Mare. În lucrările publicistice și conferințele sale emite de-a lungul timpului, detaliat aceste afirmații documentate, referitoare la coloniile românești din secolul al 18-lea, numite Noua Rusie. Între anii 1939-1945, când Ardealul de Nord nu mai aparținea României, profesorul Alexandru Husar era student la București și printr-o întâmplare fericită l-a întâlnit pe Nichita Smochină la universitate în 1940, fapt ce l-a determinat să mărturisească mai târziu, amintindu-și de dialectul românesc arhaic, ca de un parfum al veacurilor, mi se părea o minune a limbii române! După terminarea școlii din sat, a mers la Dubăsari unde a urmat liceul rus, pe care l-a absolvit cu Foaie cu laudă (nagradă clasa I) și medalia de aur, la iunie 1910.

După aproape doi ani de la absolvire, în ianuarie 1912 (nu împlinise 18 ani) se căsătorește cu Agapia Ciobanu, pentru ca în 22 martie 1912 să aibă primul copil, o fetiță căreia îi va da numele de Claudia, iar la 10 iunie 1914 să devină tatăl unui băiat, pe care-l va numi Alexandru. Declanșându-se (!) Primul Război Mondial, este mobilizat în armata imperială rusă și trimis la școala de ofițeri din Minsk. Astfel între 15 ianuarie 1915 - 28 ianuarie 1918, având gradul de căpitan, la Regimentul 3 de

grăniceri din Tiflis (Tbilisi) - Gruzia. În războiul cu Persia și Turcia din cei 4.000 de soldați care au participat la lupte, au scăpat din armata țaristă doar 80, printre care și căpitanul Smochină, dar a fost destul de serios rănit, de mai multe ori. În decursul acestor trei ani de război, va fi recompensat cu nouă ordine și medalii, între care și decorația Crucea Ordinului Sfântul Gheorghe - cu spadă, fiind ridicat la rangul de nobil. Când s-a deschis frontul românesc, a solicitat să fie trimis pe acesta, dar nu i s-a aprobat cererea (fiind român?), dar a fost mutat în schimb, pe frontul caucazian, ca ofițer de stat major. În mai 1917 a participat ca delegat la Congresul Popoarelor Neruse din Caucaz, unde s-a luat decizia de acordare a independenței Georgiei (Guziei).

INDEPENDENȚA
*Independența
prin Cultură*

În cursul dezbaterilor, se înscrie la cuvânt și cere pentru moldoveni: Școli naționale, manuale cu alfabet latin, serviciu religios în limba română, dreptul studenților din Transnistria de a studia la Chișinău, Iași și București. I se încredințează o misiune specială și pleacă la Petrograd, unde-l

întâlnește pe Lenin, la o adunare unde le vorbea celor prezenți ce înseamnă autodeterminarea popoarelor. Pentru a se lămuri, Smochină îl întreabă: Ce va fi cu moldovenii în viitoarea configurație? După un moment de reflexie, Lenin îi răspunde: Dumneavoastră moldovenii nu aveți niciun interes să luptați de partea Rusiei, care de veacuri a înrobii poporul vostru. Moldovenii, din punct de vedere cultural se găsesc mult înaintea rușilor. De aceea, constituiți-vă în regimente naționale moldovenești și cu baioneta în mână, luptați cu burghezia din Basarabia și din România, cuceriti-vă libertatea căci nimeni nu v-o va face cadou. Vă plângeți că nu aveți niciun răspuns la problema voastră națională; ba da, limba maternă, școala și presa. Rețineți, prin forțele proprii sunteți obligați să vă creați școala moldovenească și repet, presa. Inspirați-vă de la românii voștri de același sânge. Când este demobilizat din armată și se întoarce acasă, constată că de acum aparține Republicii populare Ucraina.

Fiind de acum cunoscut, conaționalii săi îl aleg președinte (prefect) al județului și îl aleg deputat în Rada de la Kiev (parlament), capitala Ucrainei. În Rada Centrală, a susținut necesitatea acordării de drepturi pentru români, opunându-se vehement planurilor ministrului Vinicenکو, care pregătea invadarea și anexarea Basarabiei. Cum Armata Roșie ocupă Transnistria, lui Smochină nu i se iartă nimic și este declarat persona non grata, ca dușman al puterii sovietice și ca urmare este condamnat la moarte (practică devenită obișnuită). Pentru a se salva, singura soluție era să treacă Nistrul, care de acum în decembrie era înghețat. Ajutat de rude și prieteni, împreună cu soția Agapia (unii îi spuneau Agafia), trece fluviul înghețat, la 24 decembrie 1919, însă fără cei doi copii și se prezintă oficialităților căci era un om ce credea și respecta legile. Este însă oprit chiar la primul pichet de grăniceri și la miezul nopții sunt nevoiți să se întoarcă de unde au venit.

Erau total disperați, dar un grănicer îi sfătuiește, ca data viitoare când vor reuși să treacă Nistrul, să se prezinte la autoritățile din Chișinău. Rude și prieteni îi ascund, până reușesc a trece Nistrul înghețat pe la Dorotcaia, la jumătatea lunii ianuarie. (Există și alte variante, referitoare la această fugă. Printre ele există și aceea că ar fi ajuns la Iași, unde s-au stabilit, la 25 decembrie 1919). În august 1920, se angajează la Direcția Căilor Ferate ca funcționar, până în 1922, când se înscrie ca student la două facultăți ale Universității din Iași: Facultatea de Litere și Filozofie și la Facultatea de Drept. În prealabil, în același an, susținuse examenul de echivalare și a obținut diploma de absolvire a cursurilor liceale, secția modernă. Odată cu începerea studiilor universitare, s-a implicat efectiv în activitatea studentescă, colaborând în același timp, la o serie de publicații precum: Tribuna românilor de peste hotare, Arhiva de Iași, Calendarul Ligii Culturale, Viața Basarabiei ș.a. La începutul anului 1922, îi trimite o scrisoare lui Nicolae Iorga, prin care-i solicita acestuia sprijinul pentru transnistreni.

Ca urmare a acestei solicitări, N. Iorga o publică în Neamul românesc, nr. 98 din 5 mai 1922. În iunie 1922 în calitatea sa de membru al Comitetului de Ajutorare a românilor de peste Nistru, a prezentat regelui Ferdinand un memoriu prin care solicita un ajutor pentru transnistreni și plasarea elevilor acestora în școlile din țară. Memoriul său a avut succes, iar elevii au fost primiți gratuit la școli și au dovedit că merită ajutorul primit. Fiind invitat de către Iorga pentru a participa la Congresul Ligii Culturale pentru unitatea tuturor românilor, desfășurat la Curtea de Argeș, pentru a vorbi despre nemulțumirile transnistrenilor, obține o înaltă apreciere și devine de acum încolo un însemnat colaborator al revistelor Neamul Românesc și Ramuri.

Câștigându-și o încredere fără rezerve din partea marelui savant, va fi ajutat de acesta pentru a obține o bursă de studii la Universitatea Sorbona din Paris, în vederea obținerii titlului de Doctor în Drept. Termină studiile la Universitatea din Iași și obține în anul 1925 licența în Filozofie și licența în Drept, pentru ca în anul următor, la 14 iunie 1926, după aproape șapte ani, să își primească cei doi copii (Claudia și Alexandru) rămași în Transnistria. Fiind la Iași, la 2 decembrie 1928, va avea un al treilea copil, Nicolae (Coca). Beneficiind de bursa primită pentru a studia la Paris, din septembrie 1930, este agreat profesor de limba română, până în 1934, la École pour la propagation des langues

étrangères en France - Sociétés Savantes, școală de studiu pentru limbile străine din cadrul Universității Sorbona și membru al École Roumaine en France (Școala română de la Fontenay-aux-Roses), condusă de Nicolae Iorga, între anii 1931-1934.

În această perioadă a stagiului de pregătire a tezei de doctorat, publică mai multe lucrări științifice și desfășoară o activitate deosebită, cu scopul de a prezenta situația popoarelor înrobite în URSS și în mod deosebit a românilor. A publicat mai multe articole sub diverse semnături pseudonime prin care demasca atrocitățile practicate de sovietici împotriva românilor transnistreni. În permanență a fost urmărit de agenții sovietici din Paris fiind intimidat și amenințat. Cu toate acestea, a participat în septembrie 1930 la lucrările Ligii Națiunilor de la Geneva, în cadrul Comisiei a VI-a a minorităților, luând cuvântul, propune și se aprobă, ca în darea de seamă să se introducă și formula alte minorități românești de două milioane de oameni care trăiesc în afara graniței României. Cu această ocazie este remarcat de Nicolae Titulescu și Ion Mihalache pentru ca în septembrie 1933 cu ocazia unei vizite la Paris aceștia să-l sfătuiască a fi mai prudent și mai reținut în cuvântările și lucrările antisovietice. În anul 1934 își definitivează teza României din Rusia sovietică de la origini până în zilele noastre scrisă în limba franceză și obține titlul de Doctor în Drept.

Întors în țară, în iunie 1937 este ales președinte al Congresului Românilor Transnistreni, desfășurat la Chișinău, pentru ca în decembrie 1941 să fie ales președinte al Consiliului Național Moldovenesc în cadrul Congresului tuturor moldovenilor de la Tiraspol. Ca urmare a ultimatumului sovietic din 27 iunie 1940, Nicolae Smochină, ca un strigat, s-a adresat regelui Carol al II-lea: Majestate, țara face cea mai mare greșală dacă cedează Basarabia fără război, deoarece fusese numit să participe la întocmirea răspunsului dat sovieticilor și în audiența de 20 de minute, acordată de rege el a mai adăugat: (...) Pentru lumea europeană aceasta ar însemna că Sovietele au dreptul asupra Basarabiei, nu noi. În aceste vremuri tulburi, Academia Română, pentru activitatea sa științifică l-a ales membru de onoare după un laudatio care accentua: De multă vreme domnul Nichita Smochină a fost și a rămas un vajnic apărător al drepturilor de viață națională a fraților noștri din Transnistria, a căror viață, obiceiuri și aspirații, domnia sa le cunoaște mai bine ca oricine. Odată cu încheierea războiului și intrarea României în sfera politică sovietică, este nevoit să se ascundă prin munți, pe la mănăstiri cu nume de călugăr. Fiind urmărit și hăituit în permanență, el a continuat munca științifică, promovând adevărul științific despre neamul românesc în general și despre românii din stânga Nistrului în special.

După 23 august 1944, a fost declarat dușman al Uniunii Sovietice. Toate lucrările sale au fost cenzurate și confiscate, dar fiind prevăzător o bună parte le-a ascuns îngropându-le în trei lăzi mari, care n-au mai putut fi recuperate în totalitate. El a susținut că Ceaușescu i-a cerut să recupereze acele documente. I s-a aprobat să primească o nouă pensie, dar i s-a refuzat reintegrarea în Academie, sub pretextul că ar apărea probleme nedorite în relația cu Uniunea Sovietică. La 30 noiembrie 1968, a suferit un grav accident vascular cerebral, după care greu s-a refăcut și a continuat a crea lucrări științifice, dar în noaptea de 13/14 decembrie 1980, a părăsit această lume. A primit titlul Membru de Onoare al Academiei Române, post-mortem.

În timpul vieții a primit mai multe ordine și decorații atât din partea Rusiei Imperiale (9), României (3), Vaticanului (1), Republicii Moldova (1), dar onorat post-mortem. A fost evocat de mulți autori, mai ales după anul 1989. Moștenirea activității sale științifice, prin lucrările create și publicate, în afara limbii române, în limbile franceză, germană, italiană și rusă depășește numărul de două sute. Pentru devotamentul și activitatea sa patriotică față de conaționalii săi români, a fost prigonit în permanență, iar din familie, tata și mama au fost asasinați, fiul Nicolae accidentat mortal, iar Alexandru condamnat la 25 de ani de închisoare, căci din eroare, a fost confundat cu tatăl său. După anul 2000, prin grija ginerelei fiicei sale Claudia (Vlad Galin-Cosini), Academia Română editează Memoriile lui Nicolae Smochină în două volume, 2009 și 2012, unde se poate cunoaște omul, creatorul, eroul, patriotul.

INDEPENDENȚA ROMÂNĂ

*Independența
prin Cultură*